

Upprusta miljonprogrammet för de äldre

En studie av tillgängligheten i Järva

Hjälpmedelsinstitutet

© Hjälpmedelsinstitutet (HI) 2010

Författare: UUS Urban Utveckling & Samhällsplanering AB

Fotograf/illustratör: UUS Urban Utveckling & Samhällsplanering AB

Ansvarig handläggare: Ingela Sedin-Nilsson, HI

Ansvarig informatör: Magdalena Marklund, HI

1:a upplagan, 1:a tryckningen 1 000 ex

Tryckeri: Mixi Print AB, Olofström, 2010

ISBN: 978-91-85435-80-7

Art nr: 10307

Publikationen kan beställas på HIs webbplats, www.hi.se/publicerat, via telefon 08-620 17 00 eller hämtas i pdf-format på www.hi.se/publicerat. Den kan också beställas i alternativa format från HI.

UUS Urban Utveckling & Samhällsplanering AB

Upprusta miljonprogrammet för de äldre

En studie av tillgängligheten i Järva

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning.....	5
Studie av äldres vardagsliv i miljonprogrammet i Järva.....	5
Syfte.....	5
Metod.....	6
Intervjupersonerna.....	6
Avgränsning.....	7
Disposition	8
Miljonprogramsområdet Järva	9
Stadsdelarna kring Järvafältet	9
Äldre i Järva.....	10
Järvalyftet i Stockholm.....	11
Upplevda hinder i livsmiljön i Järva	12
Trapphusentrén	12
Trapphusen.....	18
Hissen.....	20
Källarna och förråden	24
Tvättstugan.....	28
Sop- och avfallshanteringen	32
Gården.....	37
Närmiljön utanför fastighetsgränsen	39
Transporter	46
Sammanfattande tabell.....	48
Fastighetsägarna och tillgänglighet.....	50
Fastighetsbolagens ansvar för tillgänglighet.....	50
Kontakten mellan hyresgäst och hyresvärd.....	52
Tillgängligheten i Järva	54
Avslutande ord	57
För ett tillgängligare Järva	57
Tillgänglighet ur fyra perspektiv	57
Summary	59

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att fördjupa kunskapen om hur tillgängligheten för äldre kan förbättras i bostadshusens allmänna utrymmen och i närmiljön i samband med renoveringar av bostäder byggda under miljonprogramstiden. Avsikten är att detta ska öka möjligheterna till kvarboende. Brukarperspektivet är centralt i studien och foton och videosekvenser används för att beskriva de äldres vardagsliv.

Miljonprogrammet som byggdes mellan 1965–1975 börjar bli slitet och är de närmsta åren i behov av en omfattande upprustning och ombyggnation. Inför upprustningen har fokus främst legat på de sociala problemen och energieffektiviteten.

Miljonprogrammets fysiska bostadsmiljöer uppfyller sällan de krav på tillgänglighet som finns i dagens lagar och rekommendationer. De hinder som den fysiska utformningen skapar gör att många äldre på ålderns höst tvingas flytta från sin bostad till bättre anpassade bostadsområden. Viljan och önskan att bo kvar i den egna bostaden och i närområdet är stark hos de äldre. Vid en upprustning av miljonprogrammet är det därför viktigt att även ta hänsyn till hur tillgängligheten i bostadsmiljön kan förbättras för gruppen äldre.

Stadsdelarna Tensta, Rinkeby, Akalla, Husby och Kista kring Järvafältet nordväst om Stockholm utgör typiska exempel på miljonprogramsområden och har i denna studie fungerat som studieobjekt. Ett omfattande renoveringsprogram, Järvalyftet, pågår just nu i dessa stadsdelar. Tio äldre hemmahörande i stadsdelarna kring Järva har intervjuats om sitt vardagsliv som äldre i en miljonprogramsforort. Fokus har legat på tillgänglighet i bostadshusens allmänna utrymmen. Under kompletterande gåturer har respektive intervjuperson visat de upplevda hindren i sin livsmiljö. För att även bidra till en fördjupad kunskap om förbättrad tillgänglighet för äldre i miljonprogramsområden har projektledare, förvaltare och tillgänglighetspersonal från två fastighetsbolag intervjuats. Studien har utförts i samarbete med FoU i Väst/GR som inom regeringsuppdraget Teknik för äldre undersöker tillgängligheten i allmänna utrymmen i flerbostadshus i stadsdelarna Askim, Biskopsgården och Lärjedalen i Göteborg.

De äldre trivs i sitt Järva, men exempelvis avsaknad av dörröppnare och hiss, sopnedkast i trappan, trånga trapphus, nya bokningssystem för tvättstugan och höga trösklar hindrar de äldre från ett fritt och självständigt liv. De äldre är blygsamma med att berätta och påpeka de

hinder som de upplever i sin bostadsmiljö. Rädslan att vara till besvär håller dem tillbaka, vilket gör att fastighetsägaren inte får kännedom om problemet och därför inte kan åtgärda det. En bättre kommunikation är eftersträvansvärd för ett tillgängligare Järva.

Bostadsföretagen uttrycker en vilja att förbättra tillgängligheten, men hur stort utrymme tillgänglighetsaspekten får varierar mellan olika projekt och olika fastighetsägare. Kunskapen om tillgänglighet är ofta begränsad till en liten grupp inom bolaget vilket påverkar möjligheten att konkurrera med andra intressen. Ambitionen hos den lilla grupp som arbetar med tillgänglighet är stor men i inom bolaget finns det många gånger intressen som väger tyngre.

Trots svårigheter att tillgänglighetsanpassa fastigheterna i Järva finnas det ändå goda möjligheter att förbättra dem. De flesta husen har hiss vilket är en avgörande förutsättning för att omvandla hus eller enstaka lägenheter till anpassade bostäder för äldre och funktionshindrade. Fastighetsägarnas arbete med att förebygga och ta bort enkelt avhjälpta hinder förbättrar tillgängligheten, men i Järva finns det även stora möjligheter för mer omfattande ombyggnationer och därmed ökad tillgänglighet i och med Järvalyftet.

Inledning

Under miljonprogramsåren 1965–1975 byggdes det i Sverige strax över en miljon bostäder. Drygt hälften byggdes i flerbostadshus, och många i helt nya stadsdelar. Miljonprogrammets bostäder innebar en lösning på den rådande bostadsbristen runt om i Sverige och de nya funktionella bostäderna med förbättrad boendestandard lockade många unga familjer att flytta in.

Det har snart gått femtio år sedan miljonprogrammet byggdes och under de kommande åren är flerbostadshusen i behov av omfattande upprustning.

Samhällsdebatten om miljonprogrammet präglas idag dels av de sociala problemen som segregation och utanförskap och dels den fysiska upprustningen med fokus på energieffektivitet. Inom de närmsta åren står miljonprogrammet inför behovet av en omfattande upprustning. Om de ekonomiska förutsättningarna upprustningen kan läsas i rapporten *Hem för miljoner*.¹

Studie av äldres vardagsliv i miljonprogrammet i Järva

UUS Urban Utveckling & Samhällsplanering AB har under maj–oktober 2009 utfört denna studie på uppdrag av Hjälpmedelsinstitutet. Rapporten fokuserar på brukarperspektivet och hur hinder i bostadsmiljön påverkar äldre och äldre funktionshindrades vardagsliv i miljonprogrammet i Järva.

UUS utför analyser och tar fram rådgivande planeringsunderlag inför utveckling av områden och platser. UUS arbetar med att förstå och analysera platser och hur de används av och interagerar med människor.

Syfte

Studiens syfte är att fördjupa kunskapen och förståelsen om hur tillgängligheten i allmänna utrymmen för äldre kan förbättras i samband med renoveringar av bostäder byggda under miljonprogramstiden. Avsikten är att detta ska öka möjligheterna till kvarboende i ordinära bostäder. De förbättringar som den ökade kunskapen och förståelsen kan leda till är av både fysisk och social karaktär. Rapporten vänder sig

¹ Läs mer om de ekonomiska förutsättningarna i SABO-rapporten *Hem för miljoner* på www.sabo.se/trycksaker

till aktörer som arbetar med att bygga och utveckla boendemiljöer och hjälpmedel för äldre och funktionshindrade.

Metod

Rapporten bygger på en kvalitativ studie av äldres och äldre funktionshindrades vardagsliv i miljonprogramsstadsdelarna kring Järvaområdet i Stockholms stad.

Studien baseras på djupintervjuer med tio äldre som bor i Tensta, Rinkeby, Akalla, Husby och Kista. Fokus för intervjuerna har varit behovet av god tillgänglighet i allmänna utrymmen för ett självständigt vardagsliv. Intervjuerna har dokumenterats med diktafon. Baserat på vad som kom fram i intervjuerna har en gåtur med respektive intervju-person genomförts. Under gåturen har den äldre fått visa specifikt upplevda hinder i sin livsmiljö. Gåturerna har dokumenterats med kamera och videokamera. Foto- och videomaterialet används som demonstrationsmaterial i rapporten och på Hjälpmedelsinstitutets portal Tillgängligt boende.²

Intervjupersonerna har muntligen informerats om studiens syfte och hur den kommer att presenteras. Deltagandet har varit frivilligt. Samtliga har godkänt fotografering och nio av tio har godkänt att bli videofilmade under gåturerna.

För att vidga förståelsen av de äldres livsmiljö i Järva har verksamhetschefer inom både privat och kommunal hemtjänst intervjuats.

För att bidra till fördjupad kunskap om möjliga förbättringar gällande tillgänglighet för äldre i miljonprogramsområden har projektledare, förvaltare och tillgänglighetspersonal från två fastighetsbolag intervjuats. Representanterna har även deltagit i en gåtur i den egna fastigheten där de äldres synpunkter har framförts och diskuterats på plats.

Studien har genomförts i samarbete med FoU i Väst/GR som parallellt med denna studie undersöker tillgängligheten i allmänna utrymmen i flerbostadshus i stadsdelarna Askim, Biskopsgården och Lärjedalen i Göteborg.

Intervjupersonerna

Den första kontakten med de äldre som deltagit i studien togs genom lokala pensionärsråd, lokala pensionärsorganisationer, kommunala boendeplanerare och fastighetsägare. Med ”de äldre” syftas i rapporten på de äldre personer som deltagit i denna studie.

² Se videomaterialet på www.teknikforaldre.se eller kontakta Hjälpmedelsinstitutet för information.

De åtta kvinnor och de två män som frivilligt valde att delta i studien är mellan 69 och 95 år. Flertalet lever ensamma, men några lever som sambo. Samtliga är bosatta i typiska flerbostadshus från miljonprogramsåren, som lamellhus, loftgångshus och skivhus i någon av stadsdelarna kring Järvafältet. Husens våningsantal varierar från tre till tretton våningar och de förekommer både med och utan hiss. I de hus där det inte finns någon hiss bor de äldre i studien på bottenvåningen. Två av intervjupersonerna bor i privata lägenheter i servicehus och de andra bor i ordinärt boende. Både allmännyttan, privata fastighetsägare och bostadsrättsföreningar är representerade i studien.

Bostadskvarter
i Rinkeby.

Nio av de tio har nedsatt rörelseförmåga och använder något hjälpmedel vilket inverkar på deras vardagsliv. En av de äldre upplever trots hög ålder inga funktionsnedsättningar och klarar sig ännu utan hjälpmedel. De hjälpmedel som de äldre använder är rollator, permobil, rullstol och käpp.

Hälften av intervjupersonerna är födda i ett annat land än Sverige. Trots den skilda bakgrunden har de alla gemensamt att de bott i Järva i många år. Det stora flertalet av de äldre har bott i Järva sedan det byggdes på 1970-talet och området ligger dem varmt om hjärtat.

Av de tio äldre som valt att delta i studien har ingen varit synskadad, vilket påverkat att typiska synhinder inte behandlats.

Avgränsning

Forskningen om tillgänglighet i allmänna utrymmen i bostadshus byggda under miljonprogrammet är begränsad och mer underlag behövs inför den stora upprustningen. Den här studien om tillgänglighet för

äldre i miljonprogramsbostäder fokuserar därför på allmänna utrymmen i direkt anslutning till bostaden, exempelvis trapphus, gemensamhetslokaler, entréport, tvättstuga, miljörum, källare, förråd, gårdar och bostadshusets närmiljö. Även vissa allmänna kommunikationsmedel, träffpunkter och lokala centrum i närmiljön har studerats.

Studien är geografiskt avgränsad till stadsdelarna kring Järvafältet; Tensta, Rinkeby, Akalla, Husby och Kista i Stockholms stad.

Disposition

Rapporten är uppdelad i fem kapitel. Detta första kapitel är en inledning om miljonprogrammet, rapportens syfte, metod och avgränsning. I kapitlet beskrivs även intervjupersonernas bostadsförhållande, civilstånd och behov av hjälpmedel.

Kapitel två lägger fokus på hur miljonprogrammets planering har format stadsdelarna kring Järvafältet och vikten av den upprustning som nu pågår i området.

I kapitel tre, som är huvudkapitel, beskrivs tillgängligheten i bostadshusens allmänna utrymmen i Järva utifrån intervjuer, gåturer och observationer. Huvudkapitlet om tillgänglighet är strukturerat efter platser i bostadshuset och närmiljön. Kapitlet är tänkt att kunna läsas både i sin helhet och utifrån varje enskild plats för sig. Sist i kapitlet finns en sammanfattande tabell.

Hur fastighetsägarna förhåller sig till att förbättra tillgängligheten presenteras i kapitel fyra. Där redovisas deras generella syn på tillgänglighet, specifika arbetsätt och möjliga åtgärder för stadsdelarna kring Järvafältet. I kapitel fem ger UUS ett avslutande ord. Sist i rapporten finns en summary.

Miljonprogramsområdet Järva

Under miljonprogramsåren (1965–1975) uppfördes fem nya stadsdelar (Rinkeby, Tensta, Akalla, Husby och Kista) runt om Järvafältet, nordväst om Stockholm. Stadsdelarna fick snabbt ett dåligt rykte, vilket under årens gång ytterligare har förstärkts.

Markeringen visar Tensta, Rinkeby, Akalla, Husby och Kista nordväst om Stockholm (www.openstreetmap.org).

Stadsdelarna kring Järvafältet

Mellan 1965–1975 byggdes det ca 25 000 lägenheter i Järva. Stadsdelarna uppfördes utifrån en vision om stadsmässighet blandat med modern förort. Den typiska miljonprogramsarkitekturen med lamellhus, loftgångshus, skivhus och punkthus bildade de nya stadsdelarna och trafiksepareringen fick stort genomslag.

Dagens 60 000 boende i Järva utgör ungefär 8 procent av Stockholms stads invånare. Järvas befolkning är yngre än genomsnittet och andelen med utländsk bakgrund är större än i staden som helhet. Andelen invånare med utländsk bakgrund är i Järva är 87,2 procent jämförelsevis med Stockholm stads 27,6 procent. Många av invånarna har bristande kunskaper i svenska språket, vilket gör det svårt att komma in i samhället och många tvingas gå på bidrag. De förvärvsarbetande i Järvas stadsdelar ligger lägre än Stockholm stads genomsnitt (jämför Järvas förvärvsarbetande 46,7–64,4 procent med Stockholm stads 76,7 år 2007).

Nivåskillnader och trafiksepareringen är typisk för Järva liksom lamellhus och loftgångshus.

Äldre i Järva

Enligt prognosen förväntas andelen äldre att öka de närmsta åren. Akalla är den stadsdel som har högst andel äldre och därmed ligger närmast genomsnittet för staden.

Andel äldre i stadsdelarna i Järva, angivet i procent

Stadsdel	2008			Prognos för 2018		
	65–79 år	80–89 år	90– år	65–79 år	80–89 år	90– år
Akalla	9,1 %	2,9 %	0,4 %	12,0 %	2,0 %	0,5 %
Husby	6,3 %	1,9 %	0,2 %	9,5 %	1,9 %	0,4 %
Kista	7,1 %	2,8 %	0,6 %	10,5 %	2,5 %	0,6 %
Rinkeby	5,6 %	1,2 %	0,2 %	7,0 %	1,4 %	0,3 %
Tensta	6,6 %	1,7 %	0,2 %	8,6 %	2,0 %	0,4 %
Stockholm stad	9,1 %	4,1 %	1,0 %	11,4 %	2,9 %	0,9 %

Källa: USK 2009

Andelen äldre med utländsk bakgrund är stor i Järva och andelen förväntas de kommande åren att öka liksom andelen äldre.

Många äldre i stadsdelarna kring Järva har äldreomsorg. Stadsdelsförvaltningen Rinkeby-Kista visar 2009 högst siffror i Stockholm stad gällande beviljad äldreomsorg. Många äldre är beroende av hemhjälp för att kunna bo kvar i sin bostad. Om den höga beviljade äldreomsorgen beror på bostadsmiljöns fysiska utformning eller andra faktorer är dock svårt att avgöra. De äldre som deltagit i studien har alla varit i

behov av hjälp från antingen hemtjänst, familj eller vänner. Har man inte familj eller vänner på nära avstånd blir hjälp av hemtjänst nödvändig.

Viljan att bo kvar i sin bostad och leva ett självständigt liv är stark hos de äldre i Järva. Det är inte bara den egna lägenheten som måste vara tillgänglig för ett självständigt liv, utan också de allmänna utrymmena i anslutning till bostaden. En tillgänglig livsmiljö är en förutsättning för att självständigt kunna ta sig ut och utföra vardagliga sysslor.

Det sociala livet är viktigt för välmående och de äldre i Järva uppskattar sociala möten högt. Möjligheterna till sociala möten varierar i Järva och beror dels på de äldres rörlighet, men också på utbudet av aktiviteter och hur väl de förmedlas. De lokala centrumen är sociala platser där möten sker under dagen. Torghandeln i Tensta och Rinkeby drar till sig många människor och skapar liv och rörelse där även äldre kan delta. I servicehusen anordnas aktiviteter som är populära. Dessa riktar sig även till äldre som bor i vanliga bostäder. Det finns även föreningar för äldre i Järva. Tyvärr når informationen om dem inte alltid ut till alla som skulle kunna vara intresserade. Många äldre med utländsk bakgrund samlas istället i slutna kulturella grupper.

Rinkebytorget är en social plats som bjuder in till möten.

Järvalyftet i Stockholm

I Järva har ett förnyelsearbete av bostäder från miljonprogrammet redan startat i och med Järvalyftet. Järvalyftet är Stockholm stads och andra aktörers långsiktiga satsning på social och ekonomisk utveckling i Järva. Utgångspunkten är att under flera decennier investera hundratals miljoner kronor årligen för att förnya Järva. Målsättningen är att genom medverkan från boende och andra parter skapa en positiv utveckling som gör Järva till ett område dit många vill flytta och bo kvar.

Upplevda hinder i livsmiljön i Järva

Den äldre befolkningen i vårt land ökar och flertalet äldre väljer att bo kvar i sin bostad långt upp i åren, vilket ställer krav på tillgängligheten.

De äldre har en stark vilja att leva ett självständigt liv så långt som det är möjligt. Utformningen på bostadshuset och dess direkta närmiljö hindrar ibland möjligheterna att självständigt leva det aktiva liv de vill. Alla bostadshus är inte så tillgängliga som äldre med åldersnedsättningar skulle behöva. Målet för framtiden är därför att enkla hinder avhjälps för att förbättra tillgängligheten för äldre med rollator.

Genom djupintervjuer och gåturer har det uppmärksammats ett antal problem och hinder i och omkring bostaden. Flera av de äldre som deltagit i studien upplever liknande problem i vardagen och hindren är återkommande vilket visar bostadshusens typiska egenskaper i Järva.

Trapphusentrén

Entréns utformning är viktig för äldre. En tillgänglig entré är en förutsättning för att självständigt kunna ta sig ut och in ur bostaden. En nivåfri och tydligt markerad entré underlättar vardagslivet och orienteringen.

Trappsteg upp till trapphusentrén är ett vanligt problem i Järva, men tack vare ledstången klarar damen trappan.

Trappor och trappsteg till entrén

Det är få entréer i Järva som är helt nivåfria. Trappor, trappsteg eller höga trösklar är vanligt förekommande vid trapphusentréer. Även ett litet trappsteg begränsar tillgängligheten för personer med permobil eller rullstol och ofta även för personer som använder rollator.

”Jag klarar fortfarande trappan, men knappt några av mina vänner kan komma och dricka kaffe hemma hos mig längre för de kan inte ta sig in.”

I de fall där hindret endast består av ett litet trappsteg kan en ramp förbättra tillgängligheten. Men att få en ramp genom kommunal bostadsanpassning kräver noggranna utredningar och tar tid, vilket gör att många avstår från att ansöka. Dessutom upplever de äldre att det är svårt att veta till vem de ska vända sig när de upplever hinder och behöver hjälp. Bristande språkkunskaper och utanförskap är vanligt förekommande i Järva och begränsar ytterligare möjligheten att påverka.

En ramp med ledstång har ersatt ett trappsteg och på så vis förbättrat tillgängligheten även om lösningen inte är den mest estetiska.

Säkra entrédörrar

Majoriteten av de besökta bostadshusen i Järva har numera låsta entrédörrar, antingen med portkod eller med elektroniska passagesystem vilket de äldre i studien upplever som tryggt. Entréer låsta med nyckel är inte omtänkta av de äldre. Det upplevs otryggt att behöva stanna vid entrén för att ta upp nyckeln och försöka få in den i låset, det blir lätt ett stressigt moment. En dam med nyckellåst entrédörr upplever det mycket otryggt, särskilt efter att hon blivit överfallen vid entrén.

”Överfallet har påverkat mig mycket och jag får alltid en obehagskänsla när jag passerar entrén.”

Entrén där överfallet skedde skyms av lummiga buskar och låga träd-kronor. Efter överfallet har damen lyckats påverka sin bostadsrättsförening att installera portkod. Den otrygga grönskan planerar damen att påtala vid nästa möte med bostadsrättsföreningen.

Entrén, markerad med en vit ring, skyms av lummiga buskar och låga träd-kronor. Bilden är tagen från den anslutande gångbanan.

Allt fler fastighetsbolag väljer att installera elektroniska passagesystem. De används också till gemensamhetsutrymmen i huset. Vanligtvis kompletteras de nya låssystemen av en porttelefon så att hyresgästen genom en knapptryckning på telefonen i lägenheten kan öppna entrédörren för besökande. I flera bostadshus i Järva saknas porttelefon trots att passagesystem installerats. Utan porttelefon måste hyresgästen fysiskt ta sig ner till entrén för att öppna för gästen. Det är jobbigt för många äldre.

Placeringen av nyckelläsaren viktig för att det ska vara lätt att använda det nya systemet. På bilden nedan är nyckelläsaren placerad långt från dörren bortom en pelare med en askkopp.

”Att sträcka armen runt pelaren och den äckliga askkoppen är inte trevligt och den (nyckelläsaren) är dessutom svår att upptäcka.”

För att låsa upp dörren måste kvinnan sträcka armen runt pelaren med askkopen och hålla upp brickan.

Entrédörrar utan dörröppnare

Flertalet entrédörrar till bostadshus i Järva saknar automatiska dörröppnare. De tunga dörrarna upplevs av många äldre som ett hinder i vardagen. Särskilt äldre med rollator eller permobil har problem med tunga dörrar utan dörröppnare. Detta eftersom att det är svårt att komma fram till dörren och få kraft att öppna samtidigt som man ska styra rollatorn.

Entrédörrar utan dörröppnare upplevs svåra att passera av äldre som använder rollator eller permobil.

För personer som använder permobil är det ibland omöjligt att passera dörrar utan dörröppnare eftersom dörren ska öppnas med samma hand som styr permobilen. Personer med permobil är därför ofta i behov av assistans vid dörrpassager, vilket begränsar deras självständighet.

Flera av de äldre som deltagit i studien skulle kunna få bostadsanpassningsbidrag för dörröppnare vilket skulle underlätta entrépassagen. Det är de flesta av dem inte medvetna om.

Entrédörrar med dörröppnare

De dörröppnare som trots allt finns i Järva upplevs svåransvända och varianterna är många. Dörröppningsknappen är ofta för liten och placerad för tätt inpå dörren, vilket gör att dörren slår upp på personen som tryckt på knappen. Dessutom innebär felplaceringen att den äldre måste backa och svänga med rollatorn/permobilen innan man kommer rakt på entrén och kan köra in.³

”Entrén är jobbig. Knappen som öppnar dörren är dåligt placerad och det göra att jag inte kan köra rakt in genom dörren utan måste backa och svänga.”

En kvinna boende i ett servicehus berättar att hon ofta efter sina dagliga permobilturer tvingas vänta långa stunder vid entrén innan hon kommer in. Parkerade servicebilar hindrar kvinnan från att ta sig fram till nyckelläsaren med sin permobil för att öppna dörren. Ibland står också en cykel, tillhörande hemtjänsten, parkerad framför läsaren. Trots att de äldre upplyst personalen om att cykeln står i vägen har ingen förändring skett.

Servicebilarna parkerar ofta mitt för kvinnans färdväg fram till nyckelläsaren som också innefattar dörröppningsfunktionen och inga markeringar visar att utrymmet vid läsaren bör hållas fritt. (Bild tagen från videosekvens)

³ I boken *Bygg ikapp för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning* kan du läsa mer om hur entréer och dörröppnare bör utformas för god tillgänglighet.

Kvinnan som bor här berättar hur servicebilar ibland parkerar för nyckelläsaren så att hon inte kommer in. (Bild redigerad i Google SketchUp)

En annan kvinna demonstrerar hur hon för att använda dörröppnaren måste sätta nyckeln i låset och vrida om. När nyckeln vridits om öppnas dörren snabbt automatiskt och då måste kvinnan vara snabb med att få ut nycklarna så att de inte följer med när dörren slår upp.

Dörröppningsfunktionen kräver att nyckeln sätts i låset och vrids om och därefter snabbt tas ut. (Bild tagen från videosekvens)

Dörrar med dörröppnare upplevs av flertalet äldre vara öppna alldeles för kort tid och det blir lätt ett stressigt moment att hinna igenom. Oron att dörren ska gå igen innan man har hunnit passera är därför stor.

”I början av sommaren blev jag fastklämd i en dörr nere i centrum när den gick igen innan jag hunnit igenom. Det var otäckt och jag fick ett stort sår på armen och var tvungen att uppsöka sjukhus. Numera är jag alltid orolig att få dörren på mig när jag passerar en dörr.”

Trapphusen

Flera av bostadshusen har trånga trapphus vilket begränsar framkomligheten och tillgängligheten. De rådande idealen för miljonprogrammet var funktionalitet, renhet, enkelhet och enhetlighet vilket visat sig i utformning och materialval.

Parkering av hjälpmedel

En rollator, rullstol eller permobil tar stor plats och många äldre skulle uppskatta om det i trapphuset fanns möjlighet att parkera hjälpmedel någonstans för att slippa ha dem i lägenheten. Flertalet äldre har sin rollator/permobil parkerad i lägenheten trots att de bor trångt. Dessutom har de äldre ofta flera hjälpmedel. En man undersökte, via samtal med sin bostadsrättsförening, möjligheten att få använda det outnyttjade barnvagnsutrymmet i trapphuset för sin permobil, men mannen fick ett nej till svar utan någon förklaring.

Två fastighetsägare har erbjudit äldre som använder permobil privata parkeringsburar i bostadshuset, vilket uppskattas.

För de äldre personer som använder rollator, permobil eller rullstol och bor i hus utan hiss är parkeringsmöjlighet i anslutning till entrén och trapphuset ett måste. Detta för att fritt kunna ta sig till lägenheten via trappor. Det är viktigt att hjälpmedlet står säkert parkerat och att det finns möjlighet att låsa fast det, så att det inte stjäls.

Fastighetsägarens gest att erbjuda parkeringsburar för permobiler är uppskattad av de äldre.

I Järva är det få trapphus där det går att parkera rollatorer, rullstolar eller permobiler. Trapphusen saknar fria utrymmen och ofta är det förbjudet med uppställning av föremål i trapphus med hänsyn till brandrisken.

Trapphusens utformning

Det är få äldre i denna studien med rörelsenedsättning som klarar längre trappor, och flera av de äldre uppger att de flyttat från sin tidigare bostad på grund av trappor.

”Fyra trappsteg kanske inte låter så mycket, men jag klarar det inte längre.”

Även om huset är utrustat med hiss innebär det inte alltid att trapphuset är nivåfritt. I Järva är det relativt vanligt att små trappor leder upp till hissen, vilket begränsar tillgängligheten.

Det underlättar att kunna parkera rollatorn och permobilen på loftgången vid lägenheten.

Med permobil är det för mannen omöjligt att ta sig in i entréer och trapphus med nivåskillnader. För äldre med rollator kan dessa hinder dock vara överkomliga. (Vänster bild tagen från videosekvens)

Miljonprogrammets hus byggdes med enkla material, vilket är tydligt i trapphusen. Trappornas ledstänger av metall är stela och ogreppvänliga, särskilt för äldre personer. Enligt hemtjänsten saknar spiraltrapporna i Järva ofta ledstänger på ena eller båda sidorna vilket kan upplevas som ett hinder.

De smala och kantiga ledstängerna i kall metall är enligt de äldre svåra att greppa tag om.

Vilplan

I hus utan hiss är vilplanen oerhört viktiga för äldre som bor några våningar upp. Att på vilplanen ha små fällbänkar eller något att hålla sig i för en kort vila efterfrågas av de äldre. Det är idag få trapphus i Järva som har vilmöjligheter.

Hissen

Flera äldre är beroende av hiss för att kunna ta sig till och från bostaden. Att gå i trappor är för en del omöjligt på grund av olika rörelsened-sättningar och dålig balans. Hissens placering, utformning och funktion är därför viktig för vardagslivet.

De lägre flerbostadshusen på Järva har sällan hiss vilket gör att många äldre tvingas flytta. Flera av de äldre berättar, som tidigare nämnts, att de förut bott i hus utan hiss och att en flytt till ett hus med hiss varit nödvändig för ett "självständigt" liv.

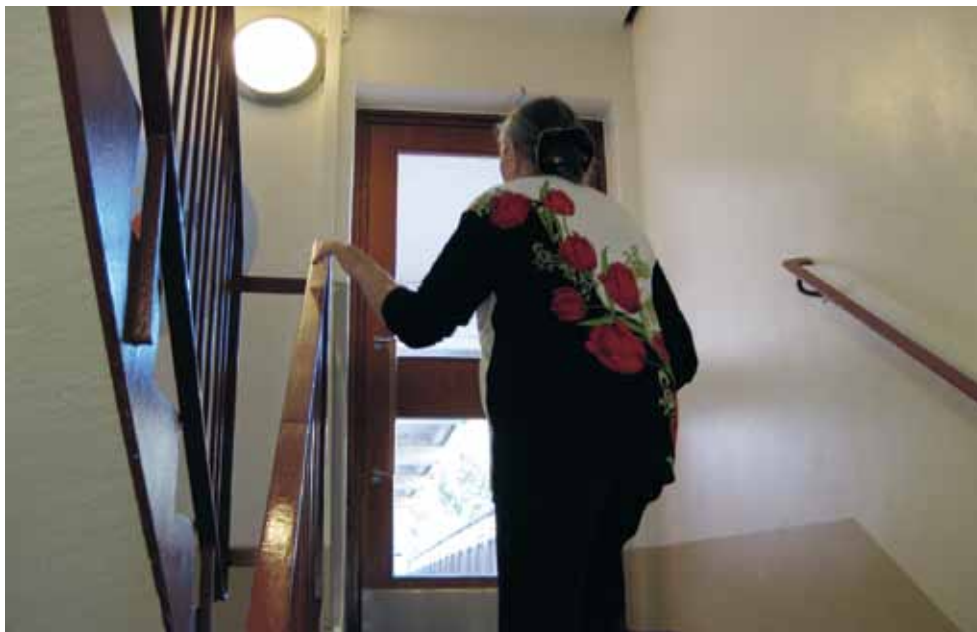
"Det var hissen som var lockbetet till flytten."

"Det är en trygghet att ha hiss och slippa oroa sig för branta trappor."

"Det är inte bra att vara gammal i dessa hus.
Det finns ingen hiss och det är värst."

Hiss med kompletterande trappa

I vissa hus i Järva stannar hissen enbart på vartannat våningsplan. Det betyder att de som bor på halvplan måste ta sig antingen upp- eller nedför en trappa för att nå sin bostad. Denna utformning hindrar äldre med rörelsenedsättningar från kvarboende.

Från de udda våningsplanen måste de boende ta sig antingen en trappa upp eller ner för att nå hissen.

Trånga utrymmen kring hissen

Utrymmet kring hissen är ofta mycket begränsat vilket innebär svårigheter för äldre som använder rollator, permobil eller rullstol. Permobilerna kräver större manöverutrymme än vad som finns i de trånga trapphusen. Många svängar och mycket backande och körande blir det för att ta sig in i hissen. De äldre som använder rollator klarar miljön bättre.

En kvinna med permobil berättar hur placeringen av en soffa hindrar henne från att kunna svänga in i hissen med permobilen på ett bra sätt. Soffans placering innebär att hon tvingas backa och trixa med permobilen för att komma in i hissen på ett bra sätt. När kvinnans son kommer på besök någon gång i veckan flyttar han soffan åt sidan för att underlätta framkomligheten för sin mamma, men varje gång flyttas soffan tillbaka. Kvinnan har inte påpekat problemet med soffan för fastighetsägaren och vet inte till vem hon ska vända sig för att göra det.

Flera av de äldre upplever det besvärligt att backa med permobilen eftersom att de har svårt att titta bakåt och det är trångt i hissen. En man berättar att spegeln mitt emot hissdörren hjälper honom att lättare backa ut ur hissen.

Spegeln i hissen hjälper mannen att backa ut ur hissen men i trapphuset är det trångt och det krävs mycket styrande för att komma in i hissen.

Tunga hissdörrar

Hissdörrarna har sällan automatiska dörröppnare. Det gör att många äldre dagligen måste använda all sin styrka och hela sin kropp för att ta sig in och ut ur hissen.

Tunga hissdörrar utan dörröppnare är ett problem för de äldre som använder rollator. (Bild tagen från videosekvens)

En 95-årig kvinna boende i ett servicehus berättar att dörröppnaren till hissen i hennes hus var trasig i ett halvår innan den åtgärdades. Varje dag tvingades kvinnan med egen kraft dra upp dörren för att sedan med endast en hand försöka styra in rollatorn samtidigt som hon höll upp dörren, vilket hon upplevde som jobbigt. Kvinnan påtalade aldrig

problemet för fastighetsägaren eftersom hon inte visste vem hon skulle vända sig till.

De äldre upplever det otryggt att passera de tunga hissdörrarna eftersom att de hastigt slår igen med väldig kraft bakom ryggen. De äldre oroar sig för att dörren ska slå igen på dem.

Även hissar med dörröppnare kan vara svårhanterade, särskilt om knappen till dörröppnaren är placerad för tätt inpå hissdörren. Placeringen gör att dörren slår upp på den äldre som tvingas utföra en rad onödiga och tidskrävande styrningar med rollatorn/permobilen gör att dörren stängs innan de hunnit in.

”Vår hiss har en dörröppnare, men för att använda den måste jag först åka fram för att trycka på knappen sen måste jag backa så att dörren kan öppnas och sen måste jag se till att komma rakt på öppningen för att kunna styra in.”

En dam boende i ett hus med jalusidörrar till hissen berättar att dörrarna är öppna alldeles för kort tid och att hon ofta hamnar i kläm mellan dörrarna eftersom att sensormekanismen som känner av om någon är mitt i dörren inte fungerar.

Kvinnan måste sträcka sig bak för att trycka på dörröppnaren till hissen för att sedan snabbt åka fram för att inte få dörren på sig. (Bild tagen från videosekvens)

Knappar till hissen

Ingen av de äldre har påpekat knapparnas utformning eller placering i hissen, men vid flera gåturer har det uppmärksamats att de äldre har problem med att nå knapparna när de väl kört in i hissen. Knapparna

Hisspanelen är här placerad en bit in i hissen och är därmed mer tillgänglig. Spegeln på kortsidan är uppskattad av äldre med permobil när de backar ut ur hissen.

När den slitna hissen stannar i fel läge tvingas kvinnan ta stora kliv in och ur hissen. Dottern hjälper till att stödja sin mamma.

är placerade tätt inpå hissdörren och dörren måste stängas innan valet av våning kan göras med knapparna. Det innebär att de äldre först måste gå/köra in i hissen för att sedan vänta på att dörren ska gå igen och sedan backa till knappsatsen för att välja våning.

I vissa hissar finns det en knapp som äldre kan använda om de vill att dörren ska hållas öppen extra länge. Det finns ingen information varken på knappen eller i hissen som berättar om funktionen. Det gör att flera av de äldre inte känner till funktionen trots att de skulle ha glädje av den.

Slitna hissar

Många hus som byggdes under miljonprogrammet är idag slitna och i stort behov av upprustning. Detta gäller inte minst hissarna. En dam som upplever svårigheter med balansen berättar att hissen i hennes hus är mycket sliten och att den ofta stannar i fel läge vilket gör att hon måste ta stora steg upp eller ner för att komma in i hissen. Dessutom har mattan i hissen ett stort hål precis vid ingången som är lätt att snubbla på.

Källarna och förråden

Förrådsutrymmen i Järva är ofta lokaliserade i källarplan och i vissa fall i markplan. I många fall har gamla skyddsrum gjorts om till förråd. Att besöka förrådet är för många äldre problematiskt. Det upplevs otryggt, det är tunga dörrar, höga trösklar, dålig belysning och i vissa fall trappor utan hiss.

Avsaknad av hiss till källare

Många lägre bostadshus i Järva saknar hiss vilket hindrar flera äldre från att ta sig till sitt förråd eftersom att de inte kan gå i trappor, särskilt inte med tunga saker i händerna.

När trappor är enda vägen ner till källaren hindrar det de äldre med rörelsehinder från att besöka sina förråd.

Tunga dörrar och höga trösklar till källarförråd

Förrådsutrymmen är i Järva ofta placerade i gamla skyddsrum. De har tunga dörrar och höga trösklar som hindrar många äldre från att självständigt ta sig in. I lagen SFS 2006:545 faller skyddsrummen under särskilda bestämmelser och möjligheten till ombyggnation är begränsad. I vissa bostadshus har dock de tunga dörrarna ersatts med lättare alternativ. De äldre upplever dock även de nya dörrarna som tunga och svåra att öppna. Det är ovanligt att det till källardörrarna finns dörröppnare.

Höga trösklar försvårar för och hindrar de äldre från att ta sig in i förrådet. (Bild till höger från videosekvens)

En dam berättar hur källardörren vid ett besök smällt igen bakom henne och gått i baklås. Därefter vågar hon inte besöka källaren ensam längre. En annan dam höll också på att bli inlåst i källaren eftersom att hon trots att hon använde all sin kraft inte fick upp den tunga dörren. Efter att ha tagit sats och sprungit mot dörren gick den slutligen upp.

De äldre upplever att källardörrarna är tunga och rädslan att bli inlåst är stor.

Även dörrhandtagets utformning kan innebära problem för äldre med försvagad kraft i armar och händer. Källar- och förrådsdörrarna (gamla skyddsrumsdörrar) har ofta mindre greppvänliga handtag än entrédörrar. I vissa fall är det endast nyckeln i låset eller en liten knapp som utgör handtag.

Tidigare öppnades dörren till vänster enbart med nyckel, men det nya handtaget är också svårt att få grepp om. Dörrknoppar av typen på bilden till höger upplevs svåra att få grepp om.

Trånga utrymmen i källare

Förråden är ofta placerade i smala gångar där det är svårt att vända med rollator eller permobil. En dam som använder permobil berättar att hon undviker att besöka förrådet eftersom det inte finns något utrymme att

vända på och att det är svårt att backa ut. Dessutom är själva förrådsrummet för smalt för att damen ska kunna köra in med sin permobil.

Det är svårt att vända när gångarna är smala. Den här damen kan inte ta sig in med permobilen i förrådsrummet eftersom gången är för smal. (Bilder tagna från videosekvens)

Belysning i källare och förråd

Trasiga lampor i källarna och kolsvarta förrådsutrymmen upplevs otryggt av de äldre. Det är svårt att hitta lysknappen i de mörka förråden och de äldre vill inte gärna gå in i mörkret. En man berättar att lyset i hans källarförråd är tänd alldeles för kort tid och att det är obehagligt när lyset släcks när man är långt in i förrådet.

”Vi går alltid tillsammans till förrådet. Min fru går in till vårt förråd medan jag sitter vid dörren och ser till att lyset hålls tänd.”

Det upplevs otryggt att behöva gå in i mörkret för att tända lampan.

Otrygghet i källare och förråd

Källarutrymmenas i Järva upplevs otrygga och flera av de äldre undviker att gå dit. Två damer berättar att det har varit inbrott i deras källarförråd, men att de inte själva kunnat eller vågat besöka sina förråd sedan dess.

”Det är otryggt att besöka källaren när man vet att det nyligen varit inbrott och man kan se spår av det.”

Flera av förråden är uppbrutna och de äldre upplever det otryggt att gå till sina förråd.

Tvättstugan

Var tvättstugan är placerad och hur den är utformad får stor betydelse för de som använder den. Att tvätta är tungt och innebär många moment som äldre ofta har svårt att klara av på egen hand. Flertalet av de äldre har hjälp med tvätt av antingen hemtjänst, familj eller vänner.

Långa avstånd till tvättstugan

Det är få bostadshus som har tvättstugan integrerad i huset. Den ligger istället en bit bort i ett annat hus eller tillbyggnad. Vägen dit upplevs jobbig av de som har svårt för att gå eller som använder rollator eller rullstol. Med tung tvätt blir vägen ännu mera ansträngande.

”Tvättstugan är placerad långt ifrån min bostad och den lilla backen som leder dit är jobbig att ta sig ner- och uppför när man har tvätt och tvättmedel lastad i rollatorn.”

Backen till tvättstugan är jobbig, särskilt om man har en rollator som är lastad med tvätt. Det går lättare med permobil.

Tvättstugentrén

Tvättstugans utformning påverkar tillgängligheten i allra högsta grad. Långt ifrån alla tvättstugor i Järva är nivåfria. I flera fall hindrar den fysiska utformningen de äldre från att ens ta sig in. Vissa tvättstugor har korta trappor upp till entrén medan andra är placerade i källare utan hiss, det begränsar tillgängligheten och friheten att självständigt sköta tvätten.

Trappan till tvättstugan begränsar tillgängligheten och den tillhörande rampen är alldeles för brant för de som använder rollator.

Trappan ner till tvättstugan gör att kvinnan inte självständigt kan sköta tvätten eftersom att hon inte klarar att gå i trappan och samtidigt bära tung tvätt. (Bild tagen från videosekvens)

Tvättstugornas tunga entrédörrar utan automatiska dörröppnare är ett hinder för de äldre. Samtidigt som den tunga dörren ska öppnas och hållas upp ska rollatorn lyftas över en hög tröskel och styras in. Trots att rollatorerna bara väger några kilo är de svåra och tunga att lyfta för en äldre person, särskilt med tvätt i rollatorkorgen.

”Jag kan inte ta mig in i tvättstugan utan hjälp eftersom att dörren saknar dörröppnare.”

Först ska den tunga dörren öppnas och sedan hållas upp samtidigt som rollatorn ska lyftas över tröskeln.

En kvinna berättar hur hon utan att lyckas har försökt påverka sin bostadsrättsförening att i samband med renoveringen av tvättstugan ordna en tillgängligare tröskel.

De höga, kantiga och skarpa trösklarna är omöjliga att ta sig över med permobil.

Bokningssystem

De flesta tvättstugorna i Järva har eller kommer inom en snar framtid att få nya elektroniska bokningssystem. De nya systemen upplevs av de äldre i studien som svåra och flera har istället valt att skaffa egen maskin eller tvätta för hand. Hemtjänsten på Järva har sett ett ökat behov av hjälp med tvätt i och med införandet av de elektroniska bokningssystemen.

Informationsturer om de nya bokningssystemen har erbjudits i vissa bostadshus, men det finns ändå en viss oro för att använda systemet.⁴

De nya bokningssystemen upplevs krångliga och många väljer istället att köpa en privat tvättmaskin till lägenheten.

⁴ Föreningen Husbyggnadsvaror (HBV) har på uppdrag av Hjälpmedelsinstitutet inom regeringsuppdraget *Teknik för äldre* genomfört en förstudie och pilottest inför användbarhetsprovning av passage- och bokningssystem. Läs mer i rapporten som du finner hos HBV, www.hbv.se.

Trots att Järva är mångkulturellt är informationen i tvättstugan nästan enbart på svenska. Endast ett fåtal tvättstugor erbjuder information på flera språk. De nya elektroniska bokningssystemen är uteslutande på svenska.

”Jag kan inte själv boka tvättstugan för jag förstår inte den svenska informationen så mina barn måste hjälpa mig.”

Information på fler språk är efterfrågat från de äldre för att de ska kunna använda de gemensamma tvättstugorna på egen hand.

Tvättmaskinerna

Många av de gamla tvättmaskinerna som de äldre var vana vid har bytts ut till nya med fler knappar och nya symboler. De nya tvättmaskinerna är höga vilket gör att de som använder permobil eller rullsol inte når upp att dosera tvättmedel och sköljmedel. Dessutom är det svårt att komma intill maskinerna och torkskåpen med en stor permobil. Viss hjälp i tvättstugan är därför nödvändigt för många äldre i Järva.

De elektroniska bokningssystemen och de nya tvättmaskinerna kräver mer assistans vid tvätt.

Sop- och avfallshanteringen

Flera av de äldre berättar hur besvärligt de upplever att det är att göra sig av med sopor och avfall eftersom sopnedkast och miljörum ofta är otillgängliga. Miljörummen ligger långt från bostaden och sopnedkastet ofta är högt eller illa placerat i trappor.

Sopnedkast i trapphuset eller på gården

I Järva finns en stor variation inom sophanteringen. De flesta hus har sopnedkast i trapphuset, men vissa har övergått till sopinkast på gården. Sopnedkast i trapphuset uppskattas av de äldre, men i de fall där sopnedkastet är placerat mitt emellan två våningsplan, i trappan,

upplevs de mindre bra. Eftersom många äldre i studien har svårt att gå i trappor är placeringen ett problem. Att behöva balansera på ett trappsteg för att slänga påsen upplevs otryggt. Utformningen begränsar möjligheterna att vara självständig. I de fall där sopstationen är placerad på gården upplever de äldre att sopinkastet sitter för högt. De äldre som använder permobil når inte upp.

En dam som använder käpp berättar att hon upplever det otryggt att sopnedkastet är placerat i trappan eftersom att det är lätt att falla när man har dålig balans.

Sopnedkastet (bilden till vänster) är placerat mitt emellan två våningsplan, halvvägs i trappan, vilket gör att äldre med rollator eller permobil inte själva kan slänga sina sopor. Sopinkast på gården (bilden till höger) är numera en vanlig syn i Järva. Inkastet sitter högt upp och äldre med rullstol eller permobil når inte upp.

Långa avstånd till miljörummet

När miljonprogrammet byggdes fanns inte idén om att sopsortera i samma utsträckning som idag. Miljörum i dagens bemarkelse fanns därför inte med i planerna och har på senare år tillförts där plats funnits. Detta har lett till att vägen mellan bostaden och miljörummet ofta är lång och kanske inte så tillgänglig som den borde vara. Flera äldre upplever det tungt att bära grovsoporna den långa vägen till miljörummet.

Trapporna och det långa avståndet hindrar kvinnan från att gå till miljörummet för att lämna sina sopor. Hemtjänsten hjälper numera till med denna syssla.

”Det är tungt att ta ner grovsoporna till rummet, men jag tar bara vad som får plats i rollatorkorgen.”

En äldre man med permobil visar att en hög trottoarkant utan avfasning hindrar honom att ta sig fram till kvarterets sopsortering. Att sorteringsboxarna dessutom står på en hög och smal kant och att inkasten är högt placerade hindrar mannen ytterligare från att sopsortera självständigt.

Den höga trottoarkanten är ett hinder för de som använder permobil, rullstol eller rollator och för personer med dålig balans. Även de höga inkasten på bilden till höger hindrar äldre som använder permobil.

Till följd av idén om trafikseparering är miljörum i Järva ofta placerade i gatunivå invid stora parkeringar för att underlätta tömning. Därför finns det sällan tillgängliga gångbanor mellan bostaden och miljörummet. För att ta sig till miljörummen måste de äldre ta sig från gångbroarna via trappor ned till gatunivå där miljörummen finns. För flertalet äldre är det inte en möjlig väg eftersom de inte klarar trappor. Den alternativa vägen innebär att de äldre måste gå över stora parkeringsplatser och ut i bilvägen. När de äldre tvingas gå i bilvägen för att ta sig till miljörummen utsätter de både sig själva och bilisterna för fara.

För att komma till miljörummet måste kvinnan gå i bilvägen eftersom hon inte klarar att gå i trappor med rollatorn.

Miljörummet ligger långt ifrån bostaden och det äldre paret måste använda bilvägen för att ta sig dit.

En man med permobil upplever att vägen till hans miljörum är relativt tillgängligt. På vägen dit kan han köra på trottoaren och han behöver endast korsa en gata. Trottoarkanterna har för ökad tillgänglighet försetts med en mindre ramp gjuten av asfalt, men tyvärr saknar gatan övergångsställe.

De asfalterade ramperna vid trottoarkanterna underlättar för mannen att med sin permobil ta sig till grovsoprummet.

Miljörummets entré

Entréerna till miljörummen i Järva har ofta trösklar och tunga dörrar utan dörröppnare som hindrar de äldre från att ta sig in på ett smidigt vis. För att ta sig in måste man först öppna den tunga dörren och sedan hålla upp den för att kunna köra in med rollatorn/permobil, om tröskeln inte är för hög. Flera äldre som använder permobil kan inte ta sig in i miljörummen.

Miljörummet ligger, som ofta i Järva, på en parkeringsplats och saknar anslutande gångväg. Avsaknaden av dörröppnare och höga trösklar hindrar de äldre att självständigt slänga grovsopor.

Till det här miljörummet i Järva kommer mannen lätt med sin permobil. Det saknas dörröppnare men dörren är lätt, öppningen bred, det är nivåfritt, rymligt, ljust och städat.

Gården

Många av de som deltagit i studien är svaga i kroppen och orkar inte gå långa promenader. De gemensamma gårdarna och de privata uteplatserna/balkongerna är en möjlighet att komma ut utan större ansträngning. På gården uppstår sociala möten med grannar och bekanta. Den sociala samvaron är en viktig och gården blir en naturlig träffpunkt.

Gårdens användning

Standarden på de gemensamma gårdarna i Järva varierar vilket påverkar hur de används. Flera gårdar i Järva upplevs inte vara naturliga och spontana platser att söka sig till. Gårdarna uppfattas som slitna, oinspirerande och öde. De som har tillgång till privata balkonger och uteplatser sitter hellre där för att komma ut och få frisk luft.

”Det finns en gård, men där finns det ingen utsikt, inget att kolla på. Jag har kanske suttit där en timme i sommar, det är för dött. Jag måste ut bland folk.”

”Jag bryr mig inte så mycket om gården. Jag har en balkong som jag gillar att vistas på och där har jag blommor som jag sköter om.”

”Vi använder inte gården fast att den ligger nära utanför huset. Jag tycker att det är för mycket grillning på gården och det osar för mycket. Istället för att gå ut på gården sitter vi på balkongen som är inglasad.”

Kvinnorna träffas ofta på gården för en trevlig pratstund. Tyvärr är det ofta mycket skräpigt på gården och bänkarna är trasiga.

Andra gårdar upplevs som trivsamma. Gårdarna är uppskattade av äldre som träffas där för att fika, medan andra tycker om att hjälpa till att sköta om växterna.

”Jag städar gärna på gården och pysslar med blommorna. Gården är underbar, det är så vackert.”

”Det är trevligt att sitta där och småprata och dricka en kopp kaffe. Det är viktigt att känna närvaro av människor och då är det bra med en gård.”

Trappan på den översta bilden hindrar permobilanvändare från att ta sig till den gemensamma gården. På bilden nedan begränsar en kant mellan gången och gräsmattan tillgängligheten till gårdens bänkar.

Gårdens utformning

Hur gården är utformad påverkar möjligheten för de äldre att använda den. Nivåskillnaderna är i flera stadsdelar i Järva påtagliga, vilket även påverkar vissa gårdar. Gårdarnas nivåskillnader åtgärdas med trappor, vilket begränsar tillgängligheten för många äldre.

”Om jag ska ta mig till gården måste jag köra runt hela kvarteret eftersom att det är trappor och trappsteg från samtliga trapphusentréer.”

Även på nyrenoverade gårdar finns exempel på fysisk utformning som försvårar eller omöjliggör för vissa äldre att använda gården. En dam kan på grund av en hög och kantig tröskel inte ta sig

ut på gården med sin permobil. Dessutom upplevs dörren till gården vara på gränsen till för smal vilket är obehagligt. På en annan gård hindras en man med rollator att komma fram till bänkarna på gården på grund av en kant mellan gårdsgången och gräsmattan.

För äldre med rörelsenedsättningar och sämre balans är gårdens markbeläggning viktig. För de med rollator upplevs vissa material svåra att gå på.⁵

”Grus och gräs är svårt att gå på när jag inte är så stabil.”

Närmiljön utanför fastighetsgränsen

Flera av stadsdelarna kring Järvafältet har stora nivåskillnader som innebär långa backar och mycket trappor. Miljonprogrammet och Järva byggdes enligt SCAFT-planen (Stadsbyggnad, Chalmers, Arbetsgruppen för Trafiksäkerhet), en plan för trafikseparering, som gick ut på att skilja biltrafik från gångtrafik. Planen skapade många gångtunnlar, gångbroar, breda vägar, stora parkeringsplatser och bilfria gångvägar.

Trafikseparering

I Järva har det kuperade landskapet och trafiksepareringen skapat miljöer som är otillgängliga för äldre och funktionshindrade. En kort sträcka blir mycket längre för någon som inte kan, eller helst låter bli, att gå i trappor och branta backar. Det enda alternativet är ofta att gå en omväg utmed bilvägen som sällan har trottoarer.

”Tanken är att man ska gå på gångbroarna, men dit kommer jag inte med rollator på grund av trappor.”

Gårdarnas pergolor är trevliga men när de omgärdas av gräs och grus har vissa äldre hyresgäster svårt att ta sig dit.

⁵ I *Gestaltningprogram för utemiljön vid vård- och omsorgsboende* som tagits fram av Micasa Fastigheter inom ramen för Teknik för äldre finns goda exempel på hur innergårdar kan utformas.

Läs hela programmet på: http://www.micasa.se/Documents/Omprocent20Micasa/Projekt/Trprocent3procenta4doprocent3procenta5rdsprojektet/Tradgard_3.pdf

Nivåskillnader

I Järva är nivåskillnaderna påtagliga, speciellt i Rinkeby, Tensta och Husby. De långa backarna och många trappor är ett hinder för de äldre. Hemtjänsten upplever att äldre i dessa stadsdelar behöver hjälp i vardagen både tidigare i livet och oftare. För äldre med vanliga ålderskrämpor och för äldre med rollator, rullstol eller käpp blir nivåskillnaderna många gånger ett oövervinnligt hinder. När branta backar saknar ledstång och/eller lutar i sidled kan det bli mycket svårt för äldre att ta sig fram utan hjälp. Äldre som använder permobil klarar miljön med backar och omvägar bättre.

”På vägen till centrum borde det finnas något att stanna och hålla sig i med jämna mellanrum.”

Eftersom att den äldre kvinnan inte klarar att gå i trappor tvingas hon att gå långa omvägar med branta backar.

Den långa backen utanför bostads-
huset saknar
ledstänger och
kvinnan har svårt
att klara backen,
speciellt på vintern.

Vilmöjligheter i närområdet

Många äldre har svårt att röra sig och att gå en kort promenad kan vara en stor prestation. Att under promenaden kunna vila på en bänk är enligt många äldre omöjligt eftersom att det saknas bänkar. De bänkar som finns är sällan tillgängliga och anpassade för äldre. Bristen på tillgängliga bänkar gör att de äldre inte vågar gå ut utan sällskap.

Bänken är placerad i en backe och marken under bänken är ojämn vilket hindrar äldre att sätta sig. Att bänken saknar armstöd gör det svårt för äldre att resa sig. Det finns inte heller någon plan yta för rollatorn intill bänken.

Viloplatsen längs denna gångbana är tillgänglig och uppskattad.

Damen har under sina promenader hittat alternativa viloplatser. En lyktstolpe att luta sig emot eller en låda för sand att sitta på får ersätta vanliga bänkar, men ordentliga bänkar är efterfrågade.

Gångvägar i närmiljön

Det har visat sig att det vid många övergångsställen och gatpassager i Järva saknas tillfredställande ramper och avfasade trottoarkanter. Äldre med rollator eller permobil upplever de höga och vassa trottoarkanterna som ett hinder i vardagen. Där ramper och utjämningar anordnats upplevs ändå kanterna för höga och kantiga att kunna passera med rullstol eller permobil. För att äldre med permobil ska kunna använda ramperna måste ramperna ha mjukare kanter som bättre sluter an till marken utan för stor nivåskillnad. Likaså måste avfasningarna på trottoarkanterna vara mjukare.

Den branta trottoarkanten är trots avfasningen alldeles för kantig för en rollator.

De kantiga och höga trottoarkanterna hindrar de äldre från att självständigt röra sig i sin närmiljö eller att ta sig till exempelvis tvättstuga och miljörum. Tillfredställande ramper och mjuka avfasningar underlättar. Även små kanter kan vara ett påfallande hinder för äldre. En man berättar att en låg kant vid bostadshusets entré gör att permobilens ”tar ett getabockhopp” som är obehagligt eftersom det känns som stolen ska vipa.

Den branta asfaltsrampen sluter inte riktigt an till trottoarkanten vilket gör den svår att passera med en permobil eller rollator.

Markbeläggning i närmiljön

Det är tydligt att många av de äldre som deltagit i denna studie har svårt att ta sig fram på platser där marken har försetts med grus, gatsten, plattor eller andra ojämna material. För dem innebär ojämna underlag ökad snubbelrisk och för äldre med permobil eller rullstol blir färderna över t.ex. gatsten mycket skakiga och permobilerna blir ostabila och det är lätt att få ont i kroppen. Dessutom kan permobilerna skadas av det kraftiga skakandet.

”Jag skakar så att det är svårt att hålla sig kvar. Dessutom påverkas själva permobilerna och dess batterier illa av skakandet. Skruvar blir lösa och kopplingen till batteriet skakas ur och jag blir stillastående.”

Gatsten upplevs obehagligt att gå på eftersom det är lätt att snubbla, fler och bredare plattgångar kan underlätta framkomligheten.

Sopning och skottning

Eftersom ishalka och nysnö blir mycket påtagligt för äldre som är ostadiga är skottningen och sandningen särskilt angeläget. Det finns ett missnöje med hur skottningen sköts i Järva. Flera upplever att det tar lång tid innan gångstråken blir plogade, ibland kan det ta flera timmar innan plogbilen kommer. När plogbilen skottat är marken ofta mycket hal och sandningen upplevs inte vara tillräcklig. Ett äldre par med permobil berättar att plogbilen ofta lämnar höga vallar mellan gården och gångstråket vilka blir svåra att ta sig över.

”I stan sköts skottningen minsann mycket bättre och jag undrar om det sköts sämre här i Järva bara för att det är invandartätt.”

Orientering och skyltning

I Järva ser många av bostadshusen i varje kvarter lika ut. Några av de äldre upplever att det är svårt att hitta även om de bott länge på samma ställe. Att inte kunna hitta till sina vänner som bor i samma stadsdel blir en osäkerhet i vardagen. Skyltningen är enligt dem otydlig och sitter ibland på ett sådant sätt att det är svårt att upptäcka skylten.

”Det är lite rörigt och mycket ser likadant ut. Det är många nummer på varje gård och det är inte riktigt logiskt.”

Belysningen i närområdet

Flertalet äldre upplever att belysningen i närområdet är tillfredsställande. Tre äldre boende i samma bostadsområde tycker att den nya konstbelysningen är fin men de påpekar alla att den inte lyser upp marken intill så att man ser var man sätter fötterna.

För de äldre som rör sig ute varje dag blir det ett orosmoment när gångvägen är mörk, särskilt vintertid när det ofta är halt. Med kompletterande belysning skulle de inte behöva vara så vaksamma på var de sätter fötterna, som de nu måste vara i mörkret. Utmed vissa gångstråk anses även lyktorna sitta för långt ifrån varandra vilket ger mörka partier som de äldre upplever otrygga. Andra äldre väljer att stanna hemma när det är mörkt och har därför inte tänkt på hur belysningen fungerar.

Otrygghet

Som tidigare nämnts är det få äldre som rör sig ute kvällstid. De äldre som ändå rör sig ute kvällstid kan känna sig otrygga, men de flesta har alltid sällskap. Flera oroar sig för hur deras bostadsområden har utvecklats och de läser om mycket hemskt i tidningen. Orsaken till otryggheten är för många rädslan för att bli rånad eller överfallen eftersom att de ständigt hör och läser om sådant.

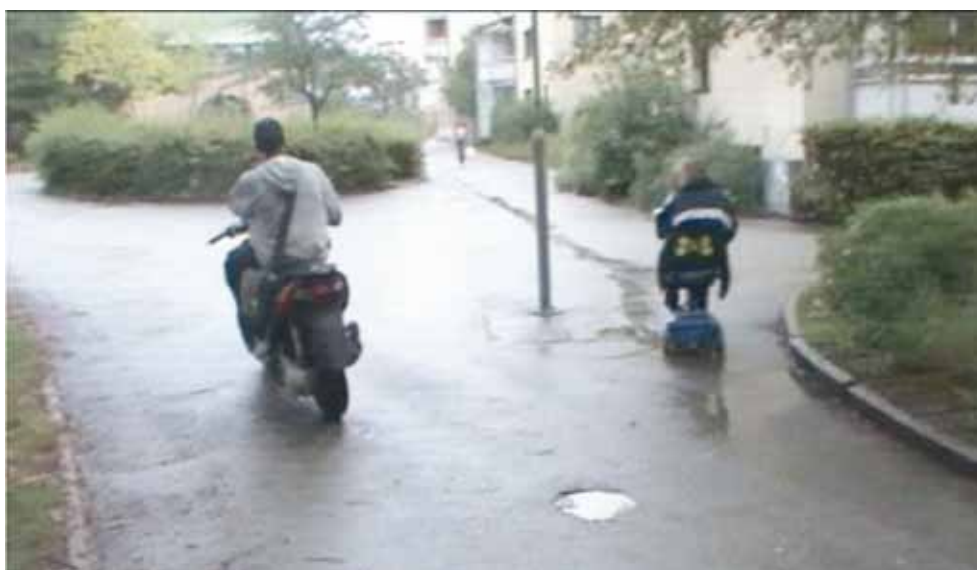
”Jag trivs bra här, trots att det är lite stökigt. Jag är aldrig ute själv så jag känner mig trygg när jag är ute med någon annan.”

”Jag rör mig bara ute dagtid. Jag är inte helt trygg när jag är ute, det beror på att jag har dålig balans och är rädd för att ramla.”

”Ibland är det svårt att få sova eftersom att ungdomarna för sånt liv på nätterna. Det ekar och det låter som om de är fler än de är. Även alkoholisterna för oljud och uppträder lite störande.”

Buskörningen med moped har oroat många äldre i Järva en längre tid, men nu upplever de att det äntligen börjat bli lite lugnare.

”Det är obehagligt när de kommer snabbt och kör om utan att visa hänsyn.”

Ungdomar som kör snabbt med sina mopeder på gångbanorna upplevs av de äldre som otryggt. (Bild tagen från videosekvens)

Transporter

Många äldre och funktionshindrade behöver hjälp för att ta sig längre sträckor. Det är viktigt med fungerande transportmöjligheter för att de inte ska bli låsta i sin vardag. De flesta äldre beviljas färdtjänst, men många väljer att använda stadens kollektiva färdmedel för att de vill vara självständiga. Dessa kan också fungera som ett alternativ när någon inte blir beviljad färdtjänst eller när färdtjänsten inte fungerar tillfredställande.

Färdtjänst

Eftersom färdtjänsten är en otroligt viktig del i äldre och funktionshindrades vardag är det viktigt att den fungerar bra. I Järva upplevs dock färdtjänsten med tillhörande service fungera dåligt.

Trafiksepareringen och låsta gårdar i Järva gör att färdtjänsten sällan tar sig ända fram till trapphusentrén där de ska hämta den äldre. Bommarna som stänger gårdarna för önskad biltrafik hindrar i vissa fall även ambulans och färdtjänst. Enligt hemtjänsten fungerar färdtjänsten bättre i andra stadsdelar där trafiken inte är separerad och där entréerna är placerade utmed gatan.

Bommarna in till gården hindrar färdtjänsten från att komma fram till entrén, därför måste de äldre gå till gatan för att möta färdtjänsten.

De äldre berättar att få taxichaufförer kommer ända fram till dörren. Färdtjänsten har inte nyckel till bommen eller så orkar de inte låsa upp bommen. Bristen på service gör att de äldre måste gå längre och ofta vänta stående. Det är få bostadsområden i Järva som erbjuder en väderskyddad bänk i anslutning till färdtjänstplatsen. När färdtjänsten är sen, vilket den ofta är enligt de äldre, måste de stå och vänta länge.⁶

”Jag kan sitta på gården på en bänk men från den vinkeln ser jag inte när bilen kommer.”

Kollektivtrafiken

För att öka möjligheten till kvarboende och självständighet bland äldre och funktionshindrade i Järva är det en fördel med tillgängliga kollektiva färdmedel.

En kvinna berättar att hon vanligtvis klarar att åka tunnelbana själv. Det som hindrar henne från att vara helt självständig är att spärrarna vid handikappgången till tunnelbanan saknar en automatisk öppnare av spärren. Avsaknaden av öppnare betyder att någon måste hjälpa henne att öppna spärren så att hon sedan kan ta sig vidare.

För att kunna använda tunnelbanan måste kvinnan få hjälp av någon som kan hålla upp handikappspärren som saknar automatisk öppnare. (Bild tagen från videosekvens)

⁶ Problemet med färdtjänst tas även upp av Elisabeth Svensson i hennes bok *Bygg i kapp för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*.

Sammanfattande tabell

Plats	Upplevda hinder för de äldre	Äldres önskemål	Sida
Trapphus-entrén	Trappor och trappsteg till entrén	• Bygg ramp	12
	Otrygga entrédörrar	• Inför elektroniskt passagesystem eller portkod	13–14
	Tunga dörrar	• Rensa vildvuxen grönska som begränsar uppsikten vid entréer	15–16
	Illa placerade dörröppnare och/eller nyckelläsare	• Installera automatisk dörröppnare	16–17
Trapphusen	Avsaknad av parkeringsplats för rollator, rullstol och permobil	• Stöldsäker parkeringsmöjlighet i anslutning till trapphusentrén	18–19
	Trappor	• Installera hiss i huset	19–20
		• Något att sitta på och/eller hålla sig i på viloplanen	
		• Greppvänliga runda ledstänger	
		• Tillräckligt långa ledstänger på båda sidorna om trappan	
Hissen	Hiss med kompletterande trappa	• Hiss till varje våningsplan	20
	Trångt vid hissen	• Större trapphus	21
		• Flytta bänkar och föremål som står i vägen	
	Svårt att backa ut ur smal hiss och smalt trapphus	• Spegel i hissen	21–22
	Tunga hissdörrar	• Installera automatisk dörröppnare	22–23
	Hissdörrar som slår igen för snabbt	• Hissdörrar som står öppna längre	22–23
	Illa placerade och otydliga dörröppnare	• Bättre placering av dörröppnare och större knappar	22–23
	Svårt att nå hissknappar	• Knappar i mitten av hissen	23–24
Slitna och trasiga hissar	• Renovera slitna hissar	24	
Källarna och förråden	Trappor till källarna	• Installera hiss i huset	24–25
		• Skapa förrådsutrymmen i markplan	
	Tunga dörrar	• Lättare dörrar	25–26
		• Installera automatisk dörröppnare	
		• Greppvänliga dörrhandtag	
Trånga utrymmen i källarna	• Förråd i markplan	26–27	
	• Rymligare källargångar		
	• Tillgänglighetsanpassade trösklar		
Otrygghet att besöka källare och förråd	• Säkrare förråd	27–28	
	• Installera automatisk belysning		
	• Förråd i markplan		

Plats	Upplevda hinder för de äldre	Äldres önskemål	Sida
Tvättstugan	Långa avstånd till tvättstugan	<ul style="list-style-type: none"> Fler tvättstugor i anslutning till fastigheterna Tvättmaskin i den privata lägenheten 	28
	Trappor och trösklar vid entrén	<ul style="list-style-type: none"> Tvättstuga i markplan Bygg kompletterande ramper Tillgänglighetsanpassade trösklar 	30
	Tunga dörrar	<ul style="list-style-type: none"> Installera automatisk dörröppnare 	29–30
	Svåra bokningssystem	<ul style="list-style-type: none"> Enklare system Information på fler språk 	31–32
	Nya tvättmaskiner	<ul style="list-style-type: none"> Lägre tvättmaskiner så att alla når upp Tydligare knappar och symboler 	32 32
Sop- och avfalls- hanteringen	Svårtillgängliga sopnedkast	<ul style="list-style-type: none"> Sopnedkast på varje våningsplan Lägre sittande sopinkast 	32
	Långa avstånd till miljörum	<ul style="list-style-type: none"> Fler miljörum Tillgängliga vägar till miljörummen Anslutande trottoarer hela vägen till miljörummen för att undvika att gå i bilvägen 	33–36
	Otillgänglig entré till miljörum	<ul style="list-style-type: none"> Installera automatisk dörröppnare Ta bort eller jämna ut trösklar 	36
Gården	Ointressanta och skräpiga gårdar	<ul style="list-style-type: none"> Rena, snygga och attraktiva gårdar 	37–38
	Trappor	<ul style="list-style-type: none"> Bygg kompletterande ramper Ordna alternativa entréer till gården 	38
	Ojämna underlag	<ul style="list-style-type: none"> Tillgängliga gångar av asfalt fram till sittplatser och aktiviteter 	38–39
Närmiljön	Trafiksepareringen	<ul style="list-style-type: none"> Fler bänkar att vila på 	39
	Långa backar och många trappor	<ul style="list-style-type: none"> Ledstänger längs backar Bänkar att vila på 	40–41
	Brist på vilomöjligheter	<ul style="list-style-type: none"> Fler tillgängliga och sittvänliga bänkar med arm- och ryggstöd 	41
	Höga och kantiga trottoarkanter	<ul style="list-style-type: none"> Mjukt avfasade trottoarkanter vid övergångsställen och andra passager 	42–43
	Gatsten och plattor	<ul style="list-style-type: none"> Plana ytor utan snubbelrisk 	43
	Dålig skottning och sandning	<ul style="list-style-type: none"> Skottning snabbare efter snöfall Bortskottade snövallar Bättre sandning 	44
	Orientering och skyltning	<ul style="list-style-type: none"> Tydligare skyltning Mer logisk numrering 	44
	Otrygghet i närmiljön	<ul style="list-style-type: none"> Effektivare belysning Kontroll av buskörningar med moped 	44–45
	Transporter	Färdtjänstbilar som inte kommer fram till porten för att hämta	<ul style="list-style-type: none"> Ordna så att taxi och ambulans kan ta sig förbi gårdens låsta bommar Tillför en bänk vid färdtjänstplatsen
Spärrar utan automatisk öppningsfunktion i tunnelbanan		<ul style="list-style-type: none"> Installera automatiska dörröppnare till handikappspärrarna 	47

Fastighetsägarna och tillgänglighet

För att fördjupa kunskapen om hur tillgängligheten för äldre i miljonprogramområden kan förbättras har UUS samtalat med projektledare, förvaltare och tillgänglighetspersonal från två fastighetsbolag. Både tillgänglighet i stort och specifika hinder som de äldre visat har diskuterats på plats med företrädare för fastighetsbolagen.

Få flerbostadshus som undersökts i studien uppfyller de krav och lagar som finns för tillgänglighet, vilket begränsar möjligheten för de äldre att bo kvar i sin bostad.⁷ Eftersom att antalet äldre de närmsta åren förväntas öka är det viktigt att fler bostäder blir tillgängliga. I och med att ökningen sker kontinuerligt finns det tid att utveckla tillgängligheten på ett hållbart sätt. Dessutom finns det genom den stora upprustningen som stadsdelarna kring Järva står inför stora möjligheter att förbättra den fysiska tillgängligheten.

Fastighetsbolagens ansvar för tillgänglighet

Fastighetsägarna har en vilja att förbättra tillgängligheten i sina bostadshus, det är ibland en viktig del i arbetet med ombyggnationer. Hur tillgängligheten prioriteras varierar mellan olika projekt och fastighetsägare. Förbättrad tillgänglighet får ibland stå åt sidan för annat som prioriteras högre vid ombyggnationer av miljonprogrammet.

Kunskap om tillgänglighet är ofta begränsad till en liten grupp inom bolagen vilket påverkar möjligheten att konkurrera med andra intressen. Ambitionen hos den lilla gruppen som arbetar med tillgänglighet är stor, men det finns många gånger andra intressen som väger tyngre. De inom fastighetsbolaget som har till uppgift att åtgärda tillgänglighetshinder upplever sig inte ha tillräckligt med tid och utrymme för det. De som arbetar med tillgänglighet anser istället att branschen ser för mycket till kostnaderna och för lite till vad tillgänglighetsåtgärden ger. Att förbättra tillgängligheten går långsamt och fler som arbetade med dessa frågor skulle behövas, menar de som arbetar med tillgänglighet.

⁷ För att läsa mer om lagar och regler se *Plan- och bygglagen (1987:10)*, regeringens nationella handlingsplan för handikappolitiken och strategierna för hur målen ska nås: *Nationell handlingsplan för handikappolitiken* <http://www.regeringen.se/sb/d/3107> och *Enkelt avhjälpt – Strategi för genomförandet av tillgänglighetsmålen i nationella handlingsplanen för handikappolitiken* <http://www.regeringen.se/content/1/c6/11/22/21/feea922d.pdf>

Tillgänglighetskunnig personal på fastighetsbolagen upplever att entreprenörerna som anlitas för ombyggnationer ofta har bristande erfarenhet om utformning av den fysiska tillgängligheten. Utan tydlig information om hur tillgängligheten ska förbättras i och med en ombyggnation kan viktiga detaljer förbises.

Enligt de som arbetar med tillgänglighet är vanliga brister: felplacerade dörröppnare, för korta ledstänger och avsaknad av dörrslagsmärkningar. När brister uppstår måste arbetet göras om vilket innebär onödiga utgifter. Varje fastighetsbolag bör därför ha en tillgänglighetskonsult som kontrollerar ombyggnationer och nybyggen menar de tillgänglighetskunniga inom bolagen. Idag är det ytterst få bolag som anlitar tillgänglighetskonsulter. Byggnormerna utvecklas ständigt till att bli mer tillgängliga, men de är fortfarande inte ultimata, enligt tillgänglighetskunniga på fastighetsbolagen.

Dörröppnare placeras ofta för tätt på dörren vilket gör att dörren slår upp på personen. Knappen är dessutom alldeles för liten, enligt tillgänglighetskunniga.

Det finns en osäkerhet kring vilket tillgänglighetsansvar fastighetsägarna har. Vad som är lag eller rekommendation är svårt att urskilja, enligt projektledarna. Även gränsen mellan vad fastighetsbolag eller den kommunala bostadsanpassningen ska stå för är fin och företrädarna för bolagen upplever det svårt. Kunskapen är ännu för smal och det finns fortfarande mycket att lära. Fastighetsbolagens kunskap och vilja att öka tillgängligheten i sina bostadshus är viktig för att tillgängligheten ska öka.

Parkeringsburen som hyresvärden ordnat för det äldre paret's permobil är uppskattad, liksom ramperna som underlättar för mannen.

Hur stort utrymme tillgänglighet får i olika projekt beror också mycket på bolagets inställning och hur företagets ledning valt att prioritera. Vissa bolag prioriterar tillgänglighet högt, medan andra bolag prioriterar det lägre. Inom fastighetsbolagen finns det diskussioner om hur långt man ska sträcka sig gällande tillgänglighet. Frågan är om bolagen ska skapa bostadshus tillgängliga för äldre med rollator eller om de ska ta ytterligare ett steg för att tillgänglighetsanpassa för personer med permobil. Båda fastighetsbolagen som deltagit i studien anser sig arbeta aktivt med att åtgärda enkelt avhjälpta hinder och förbättra tillgängligheten för äldre med rollator.

Kontakten mellan hyresgäst och hyresvärd

Ett tydligt problem för att förbättra tillgängligheten är att fastighetsägarna inte vet att hyresgästerna upplever svårigheter i bostadshuset. Fastighetsförvaltarna upplever att de äldre hyresgästerna inte berättar om hinder och problem som finns i bostadsmiljön. Utan vetskapen är det svårt för förvaltarna att förbättra, åtgärda eller hänvisa vidare till kommunen som håller i bostadsanpassningsbidragen.

Om de äldre vill få små hinder avhjälpta måste de bli bättre på att förmedla sin upplevelse. Men många äldre upplever att det är svårt att veta vart de ska vända sig om de stöter på problem. Förvaltarna tror att de skulle få in mera synpunkter på tillgängligheten om det fanns en person från företaget som jobbade ute på plats och som blev ett känt ansikte för de äldre hyresgästerna att vända sig till. Förut hade många fastighetsbolag en "fixare" som kunde hjälpa hyresgästerna med småsaker och fixaren fick därmed en naturlig kontakt med hyresgästerna.

Bovärdar som arbetar lokalt blir snabbt ett ansikte som hyresgästerna känner igen. Bovärdarna är hyresgästens direktkontakt med bolaget och de ska se till att synpunkterna de får ta del av når fram till rätt

Kontakten med fastighetsägaren upplevs svår, men kontakten med de lokala bovärdarna upplevs enklare.

kontakt. Bovärdarna sköter sällan ärendena utan hänvisar dem vidare till rätt kontakt. De äldre upplever att hänvisningarna ofta blir många och att deras ärende mest slussas runt utan något resultat.

De äldre som deltagit upplever att det svårt att ensam påverka fastighetsägaren. Flera av de äldre har dock varit i kontakt med sin hyresvärd eller bostadsrättsförening för att påverka och få en förändring. Resultatet har varierat. För en bättre kommunikation är det viktigt att hyresgästen vet vem de ska vända sig till med sina frågor. Vissa hinder ansvarar inte fastighetsägaren för utan den kommunala bostadsanpassningen. För de äldre är det inte lätt att veta vem som ansvarar för vad, särskilt för de äldre som inte är helt etablerade i det svenska samhället.

Träsoffans placering hindrar damen från att enkelt svänga in i hissen med permobilien.

Tillgängligheten i Järva

I det befintliga bostadsbeståndet måste varje fastighet bedömas var för sig för att se vilka brister och förbättringsmöjligheter som finns för att öka tillgängligheten.⁸ Utformningen av entréer, tvättstugor, miljörum och andra gemensamma utrymmen varierar mycket och även de tekniska förutsättningarna för hur dessa kan byggas om eller anpassas.

I samtalet med fastighetsbolagen har konkreta förslag för att avhjälpa de upplevda hindren i fastigheterna. Nedan presenteras några av förslagen för att ge en mer konkret bild av fastighetsbolagens möjlighet att öka tillgängligheten.

Trapphusentrén

Trappor, även korta, begränsar tillgängligheten i vardagen. Mindre trappor vid entréer kan kompletteras med ramper om det finns plats. Även ledstänger på vardera sidan av trappan kan förbättra tillgängligheten. Höga trösklar vid entréer upplevs av många äldre som hinder. Trösklarna kan ofta jämnas ut men inte elimineras helt eftersom att de även är isolerande. Att höja ytan som sluter an mot tröskeln ger ett bättre resultat än att sänka tröskeln.

Trappan till entrén skulle för ökad tillgänglighet kunna kompletteras av en ramp. Ledstängerna på båda sidorna av trappan är bra för tillgängligheten.

⁸ SABO har inom regeringsuppdraget ”Teknik för äldre” arbetat fram en inventeringsmall (TIBB Tillgänglighet I Befintligt Bostadsbestånd) tänkt att användas av fastighetsägare för att bedöma tillgänglighetsstatusen i sitt fastighetsbestånd.

Automatiska dörröppnare är efterfrågade av de äldre. Enligt fastighetsbolagen är dörröppnare inte svårt att tillföra och kostnaden är inte särskilt stor. Även bostadsanpassningen beviljar dörröppnare. För små och felpplacerade knappar till dörröppnare anses möjliga att åtgärda och det ger stor effekt för tillgängligheten. När knapparna till dörröppnarna tenderar att bli svåråtkomliga på grund av parkerade cyklar eller bilar föreslår fastighetsbolagen att dörröppnaren markeras tydligare och/eller att parkeringsanvisningarna tydliggörs. (Se bild nedan).

Knappen till dörröppnaren är dåligt markerad och bilar och cyklar parkerar ofta i vägen så att de äldre inte kommer fram.

Hissen

Äldre hyresgäster är i många fall beroende av hiss för att kunna bo kvar i sin bostad. Trevåningshusen i Järva har sällan hiss, trapphusen är smala och ledstängerna är ogreppvänliga. Tekniskt sett är det mycket omständigt att sätta in hiss och det är därför inte ekonomiskt försvarbart, menar projektledaren i ett av fastighetsbolagen. Hissen skulle bli smal och ändå stanna på halvplan. Det är endast vid större ombyggnationer som hissinstallation kan vara en fråga att fundera över, enligt fastighetsbolagen.

Problemet med automatiska hissdörrar som stängs för snabbt är återkommande och de äldre upplever det som otryggt. Hur länge dörren/dörrarna står öppna går att reglera, enligt fastighetsbolagen. Dessutom har vissa nyare hissar en knapp som gör att dörren hålls öppen extra länge. Tyvärr finns det ingen information om knappen och det är därför få äldre och funktionshindrade som känner till "servicen". Problemet är enkelt avhjälpt genom tydligare information.

Källarna och förråden

Att bygga om för att få större utrymme i källarna och förråden är omöjligt eftersom det inte finns mer utrymme att använda, och att minska på förrådsutrymmet som redan är begränsat är inte ett alternativ. Ett enkelt avhjälpst hinder för att göra de mörka källarförråden trivsammare och tryggare är att installera automatiskt lyse och lättare dörrar.

Tvättstugan

Många av de äldre upplever det svårt att självständigt sköta tvätten på grund av bland annat otillgängliga tvättstugor och höga tvättmaskiner. Självklart bör tvättstugorna vara möjliga att ta sig in i även för de som använder rollator, rullstol eller permobil, säger en projektledare för ett av fastighetsbolagen. I takt med att bostadsområden rustas upp försöker fastighetsbolagen finna utrymmen i markplan i de befintliga byggnaderna eller i vissa fall uppföra nya hus för tvättstugor med nivåfria entréer. Enligt fastighetsförvaltarna är det inte rimligt att tillgänglighetsanpassa samtliga tvättstugor för permobiler. Det kräver stora utrymmen och specialdesignade maskiner, vilket inte är möjligt. I dessa fall är det lättare att erbjuda den enskilda hyresgästen tvättpelare i den egna lägenheten.

Ett tillgängligare Järva

Det finns goda möjligheter att öka tillgängligheten i flerbostadshusen i Järva. De flesta husen har hiss vilket är en avgörande förutsättning för att omvandla hus eller enstaka lägenheter till anpassade bostäder för äldre och funktionshindrade.

Den kommunala bostadsanpassningen skulle kunna avhjälpa många hinder som de äldre upplever i sin livsmiljö, men när de äldre inte känner till sina rättigheter till bidrag uteblir ansökningarna och inga anpassningar utförs. För att fler äldre ska använda bostadsanpassningen som en möjlighet till förbättrad tillgänglighet i sin livsmiljö behöver informationen och kommunikationen mellan de äldre och kommunen bli bättre. Flera av de äldre upplever att det är svårt att veta vart de ska vända sig om de upplever problem och de äldre som har ansökt om anpassning upplever att det tog alldeles för lång tid innan hindret åtgärdades.

Fastighetsägare styr inte åtgärder för bostadsanpassning, men kan vara mer uppmärksamma på hinder och arbeta med enkelt avhjälpst hinder med hjälp av exempelvis ramper, ledstänger och parkering för hjälpmedel.

Avslutande ord

Att skapa tillgängliga bostadsmiljöer är svårt och kräver att kunskapen inom fastighetsbolagen ökar. En förutsättning är att de som planerar och genomför ombyggnationerna förstår de äldres begränsningar och vilka hinder de upplever i vardagen.

För ett tillgängligare Järva

Gruppen äldre kommer de närmsta åren att öka både i Järva och generellt i landet. En stor del kommer att bo kvar i sin bostad långt upp i åren. Detta gör att behovet av tillgänglighet kommer öka ytterligare.

I Järva finns det goda möjligheter att öka tillgängligheten i samband med renoveringarna som sker i och med Järvalyftet. För att tillgängligheten ska beaktas är det viktigt att kunskapen finns hos de som planerar och genomför renoveringarna.

Hur tillgängligheten prioriteras inom fastighetsbolagen är en strategifråga. För att tillgängligheten ska förbättras måste bolagets ledning förstå vikten av och fördelarna med tillgänglighetsarbetet. För att öka tillgängligheten måste fastighetsbolagen dessutom skaffa sig bättre kunskap om sina fastigheter och sina hyresgäster. Kunskapen måste bli bredare, djupare och nå ut till flera yrkesgrupper och komma in i fler led av upprustningsarbetet.

Tillgänglighet ur fyra perspektiv

Med en grov indelning kan förbättringar av tillgängligheten ses ur fyra perspektiv: de äldres, övriga hyresgästers, fastighetsbolagens och samhällets i stort.

För gruppen äldre med funktionshinder är det uppenbart att ökad tillgänglighet är positivt. Även för övriga hyresgäster är ökad tillgänglighet i de allmänna utrymmena positivt.

För fastighetsbolagen är det positivt med trogna hyresgäster. Äldre som bor kvar länge är guldkunder. Vissa typer av tillgänglighetsanpassningar kan därför vara ekonomiskt försvarbara för fastighetsbolagen. Detta har dock inte studerats. Det är troligt att tillgängligheten skulle prioriteras högre inom fastighetsbolagen om det kan visas att vissa Anpassningar är lönsamma. Att undersöka vad fastighetsbolagen har att vinna på genom att tillgänglighetsanpassa är därför intressant.

Om det går att visa för fastighetsbolagen att vissa förbättringar av tillgängligheten är lönsamma är det troligt att bolagen genomför dem.

Ur ett samhällsperspektiv är det positivt när äldre kan bo kvar i den egna bostaden. Möjligtvis finns det typer av förbättringar av tillgängligheten som inte är lönsamma att genomföra för fastighetsbolagen, men att det skulle vara lönsamt för samhället att stödja dem. Att undersöka detta skulle kunna vara intressant.

Summary

The purpose of this study is to deepen the understanding of how the accessibility for elderly people can be improved in public areas in residential houses when renovations are done on residences from “Miljonprogrammet” (the “Million Dwellings Programme”). It is intended that this study will increase opportunities for elderly to stay in their old apartments. How these public areas are used is central in the study. Photos and video sequences are used to describe elderly people’s everyday lives.

Residences from the “Million Dwelling Programme” were built between 1965–1975 and are now starting to decay. During the coming years extensive renovation and refurbishment are needed in these areas. The renovation planning has mainly been concerned about the social problems and energy efficiency while improving accessibility for elderly and disabled have not been given the same attention.

The physical environment in these areas rarely meets the accessibility requirements in current legislation and recommendations. The physical design creates obstacles for elderly people. Because of that many people are forced to move from their homes to more suitable housing when they get older. The desire to continue living in their own home and region is strong among the elderly. When renovations are done in these housing areas it is therefore important to also make allowances for how the accessibility of public environment can be improved for elderly.

Districts Tensta, Rinkeby, Akalla, Husby and Kista are located northwest of Stockholm, around “Järvafältet”, and they make up typical examples of residences from the “Million Dwellings Programme”. In this study these districts have served as study objects. An extensive renovation program known as “Järvalyftet” is now taking place in these districts. Ten elderly people living in these districts have been interviewed about their everyday lives focusing on accessibility in public areas. During walkabouts together with the elderly, each of them got the opportunity to show perceived obstacles around their resident. Project managers, administrators and staff of accessibility from two real estate companies have been interviewed to contribute to a deeper knowledge of improved accessibility. The study was conducted in collaboration with “FoU i Väst/GR”. They are through the Government mandate “Teknik för äldre” (“Technology for elderly people”) examining the accessibility of public areas in apartment buildings in the districts of Askim, Biskopsgården and Lärjedalen in Gothenburg.

The elderly people in the districts around Järva like their neighborhood but the lack of automatic door opener, elevator, disposal chutes in the staircase, narrow stairwell, new reservation system for the laundry room and high thresholds prevent the elderly from a free and independent life. The elderly people are modest to point out the obstacles that they experience in their home environment. The fear of being inconvenient is holding them back. Because of that the property owner may not be aware of the problem and therefore they can not provide a solution. Better communication is desirable for a more accessible Järva.

Housing Companies express a desire to improve accessibility, but how much room the aspect of accessibility gets may vary between different projects and different property owners. Knowledge of accessibility is often limited to a small group within the company, which affects the ability to compete with other interests. The ambition of the small group working on accessibility is fine, but in the large group, other interests often get priority.

Despite the many obstacles in making the buildings in Järva more accessible there are still good opportunities to improve them. Most houses have an elevator which is a crucial prerequisite for the conversion of houses or single apartments to custom homes for the elderly and disabled. The property owner's efforts to prevent and remove easily remedied obstacles improve accessibility, but in Järva there are also considerable opportunities for more extensive rebuilding and thus increased accessibility during "Järvalyftet".

Upprusta miljonprogrammet för de äldre

Mellan 1965 och 1975 byggdes i det så kallade miljonprogrammet över en miljon bostäder. Dessa är nu i behov av omfattande upprustning. På Järvafältet nordväst om Stockholm har ett tiotal äldre personer intervjuats under gåturer i området. Vilka hinder finns för att de ska kunna röra sig fritt och självständigt i närmiljön?

Syftet med studien är att fördjupa kunskapen om hur tillgängligheten för äldre kan förbättras i allmänna utrymmen och närmiljön i och kring bostadshus byggda under miljonprogramstiden.

teknik för
äldre

www.teknikforaldre.se

Hjälpmedelsinstitutet är ett nationellt kunskapscentrum inom området hjälpmedel och tillgänglighet för människor med funktionsnedsättning.

Hjälpmedelsinstitutet arbetar för full delaktighet och jämlikhet genom att medverka till bra och säkra hjälpmedel, en effektiv hjälpmedelsverksamhet och ett tillgängligt samhälle.

Hjälpmedelsinstitutets verksamhet omfattar:

- provning och stöd vid upphandling av hjälpmedel
- forskning och utveckling
- utredningsverksamhet
- utbildning och kompetensutveckling
- internationell verksamhet
- information och kommunikation.

Hjälpmedelsinstitutets huvudmän är staten och Sveriges Kommuner och Landsting.

Hjälpmedelsinstitutet

Box 510, 162 15 Vällingby

Tfn 08-620 17 00

Fax 08-739 21 52

Texttfn 08-759 66 30

E-post registrator@hi.se

Webbplats www.hi.se

Art nr 10307